

ES POT PARLAR DE «FEMINITZACIÓ DE LA SOCIETAT» I DE «FEMINITZACIÓ DE LA POBRESA» ?

M. DE LA PAU TRAYNER I VILANOVA
Antropòloga

Dossier

A MANERA D'INTRODUCCIÓ

El títol de l'escrit pot semblar atrevit, però la resposta és afirmativa i no és agosarada. Enmig de la crisi social on estem immerses, tenim possibilitats de parlar i dir allò que creiem oportú per sensibilitzar en un aspecte que, encara que no sigui nou, sí que es va fent visible: la realitat femenina.

Quan les societats perden les estructures sòlides i es plantegen noves maneres d'organització i participació, les dones anem creant espais que ens faciliten fer públic un teixit patriarcal que no vol deixar el seu poder.¹

Avui estem assistint a un d'aquests moments. Unes estructures obsoletes, jerarquitzades i opressores tenen els peus de fang, i l'ídol del patriarcat té moltes fissures que delaten la seva incoherència interna.

Les possibilitats de comunicació, l'avanç de la tècnica aplicada als transports, entre altres factors, han fet un món petit, capaç de tenir-lo entre les nostres mans i acaronar-lo com un infant. Així podem anar descobrint la seva evolució agradable i terrible a la vegada. Se'ns fan paleses moltes realitats punyents.

Amb aquesta situació, les dones hem sorgit per fer sentir la nostra veu i dir que moltes coses poden canviar vers unes situacions menys doloroses per a la humanitat.

En aquest sentit, de descoberta o senzillament de reflexió sobre la situació social actual, intentaré compartir amb qui em llegeixi les meves idees sobre la feminització de la societat i de la pobresa, enfocant-ho des de dues vessants:

- El discurs teòric sobre el tema tractat.
- La realitat concreta que es fa palesa en les dones populars segons reflecteixen els estudis fets al Baix Llobregat.

Aniré intercalant les dues visions perquè quedi més clar com s'interrelacionen entre si i com els aspectes teòrics de la realitat femenina d'avui es projecten en les estadístiques i en els treballs sorgits de diferents realitats de la comarca del Baix Llobregat.

DE LA FEMINITZACIÓ DE LA SOCIETAT A LA FEMINITZACIÓ DE LA POBRESA

La feminització de la societat pot semblar una afirmació massa contundent, però sorgeix d'una anàlisi dels aspectes econòmics, polítics i socials actuals, que estan avalats per les estadístiques fetes a escala mundial i local. Les unes i les altres ens fan descobrir la tensió interna que hi ha a la nostra societat en crisi i en canvi.

Cal entendre, però, el canvi com la valoració d'aquelles realitats que fins avui no han sigut valorades, i que coincideixen amb aquells espais assignats als rols femenins. Ens podem alimentar de moltes estadístiques per justificar el nostre pensament i no tinc per què no utilitzar-les.

Què sabem de la població activa del Baix?

L'Institut d'Estadística de Catalunya - AEC/97 treia aquestes dades comparades:

ESTRUCTURA DE LA POBLACIÓ BAIX LLOBREGAT		
Població de 16 anys i més		
Dones	Homes	Total
240.041	233.747	473.788

D'una població femenina lleugerament més alta que la masculina en la franja de població de més de 16 anys, passem a unes diferències molt més grans quan es tracta

de persones que cerquen treball i de les desocupades amb ocupació anterior.

BAIX LLOBREGAT

Cerquen 1ª feina - desocupats amb ocupació ant.

dones	homes	dones	homes
5.784	1.982	16.627	15.149

Institut d'Estadística de Catalunya - AEC/97

Les estadístiques reflecteixen la nostra existència, el nostre desig de participar en l'espai productiu de treball remunerat. De moment ja comptem com a persones en la societat.

Això passa en una comarca industrialitzada. Quan fem un pas més per trobar la dona en altres espais del món, ens cal fer-ho, buscant respostes a la pregunta següent:

QUÈ SABEM DE LA POBRESA?

Una quarta part de la humanitat viu en estat de pobresa absoluta, és a dir, més de 1.000 milions de persones no poden adquirir l'aliment necessari per portar una vida activa. 35.000 infants moren cada dia per causes relacionades directament amb la pobresa. 130 milions d'infants no reben educació bàsica (d'aquests, el 70% són nenes). 1.300 milions de persones no tenen accés a aigua potable (el 80% de les malalties del món són degudes al fet de beure aigua no potable, i en totes les cultures qui va a buscar aigua són les dones).

El 70% de les persones que viuen en pobresa extrema són dones.²

Què sabem de la pobresa femenina?

Fixeu-vos que en les dades anteriors. Els elements de pobresa i feminitat estan com creuats, interrelacionats. Per què?

Qui es cuida dels infants? Majoritàriament les dones.

Per què la majoria dels que no reben educació bàsica han de ser nenes?

De ben petites se'ns nega l'entrada als llocs de decisió. Sense educació què podem fer?

És impressionant constatar que en els països més empobrits, encara que siguin de cultures distintes, les dones hagin d'emprar tantes hores per proveir d'aigua la família, entenen aquesta com el nucli estable de relacions quotidianes. Si aquesta aigua no està en condicions això fa que el 80% de les malalties siguin precisament a causa de l'aigua i que la salut estigui també en mans de les dones.³ Si ens fixem en qui té la responsabilitat com a cap de casa a Nicaragua, el 45% està en mans femenines.

He començat la reflexió amb unes pinzellades sobre la pobresa femenina perquè analitzant-la podem arribar a les causes d'aquesta feminització, que no és, com veurem, el fruit de la feminització de la societat, sinó tot el contrari. La feminització de la societat ha estat l'estratègia femenina per fer públiques les contradiccions d'un sistema que proclama uns valors per a tothom i que després només es fan extensibles a una part de la humanitat, la masculina.

El que queda clar és que els desequilibris estructurals no es donen per qüestió del sexe, sinó del gènere, entès aquest com aquella realitat creada al llarg de la història per diferenciar treballs, responsabilitats, espais de vida, dels uns i de les altres. Per això és interessant reflexionar sobre la relació que hi ha entre la feminització de la societat i la feminització de la pobresa.

DIFERENTS ASPECTES DE LA FEMINITZACIÓ DE LA SOCIETAT

La feminització de la societat cal entendre-la com aquell conjunt de fets dels quals era protagonista la dona, i no han estat considerats fins avui com a aportacions bàsiques al fet social, polític i econòmic. No han estat visibles ni reconeguts com a patrimoni de tothom, fins fa pocs anys.

Quin ha estat el procés de feminització de la societat?

El primer pas ha estat fer-se visible, com a dones, en tots els àmbits valorats per l'estructura hegemònica. Les estadístiques del paràgraf anterior ens situen dins un dels espais més valorats avui. El món del treball, la problemàtica de l'atur dins la població activa.

El segon ha estat anar superant les barreres imposades pel patriarcat per arribar a assolir responsabilitats en els espais que eren patrimoni dels homes. Podem saber, avui, algunes de les cotes assolides per la dona al Baix:

Dossier

SITUACIÓ PROFESSIONAL PER SEXES
BAIX LLOBREGAT

Empresaris/àries		Membres de cooperatives			
Dones	Homes	Total	Dones	Homes	Total
8.841	23.868	32.709	456	1.953	2.409

Institut d'Estadística de Catalunya - AEC/97

El fet de saber-ho ja vol dir que anem creant un reconeixement públic de la nostra actuació dins la societat. Cal crear, però, noves estratègies, perquè segons es parla en els cercles feministes, esdevenim visibles però sota un sostre de vidre. Ara se'ns veu, però no acabem d'incidir amb un reconeixement sense traves. No es pot negar l'esforç que s'ha fet per assolir una paritat legal i això ja és feminitzar les lleis que regeixen el món. El repte s'esdevé ara, perquè aquesta paritat sigui norma universal i practicada per tothom.

Vegeu la realitat de la nostra comarca respecte als treballs fixos i eventuals:

POBLACIÓ OCUPADA
BAIX LLOBREGAT

Assalariats/ades fixos/es-Assalariats/ades eventuals

Assalariats/ades fixos/es			Assalariats/ades eventuals		
Dones	Homes	Total	Dones	Homes	Total
33.457	89.354	122.811	23.374	36.692	60.066

Institut d'Estadística de Catalunya - AEC/97

Com a aspectes de feminització de tota la societat vull fer notar estadísticament com aquesta es transforma, i així podrem pensar que les diferències constatades anteriorment podrem anivellar-les algun dia.

*** L'economia: amb la integració de les dones al treball remunerat fora de casa (feminització de l'economia).**

Fixem-nos primer en uns quadres de Barcelona:

TREBALL/ ATUR FEMENÍ A BARCELONA

	1989	1992	SET. 1993
Població activa	30%	37%	39%
Atur registrat	68%	54%	51%
Taxa d'atur	12%	17%	18%

COMPARACIÓ TREBALL/ATUR PER SEXES
BARCELONA OCTUBRE 1993

	Total	Dones	Homes
Població activa	52%	39%	68%
Atur registrat		51%	49%
Taxa d'atur	14%	18%	11%

«Analitzant el quadre comparatiu del treball (atur per sexes) observem que entre la població activa les dones som el 39% mentre que els homes són el 68%. En l'atur enregistrat les dones som el 51% i els homes el 49%. La taxa d'atur dels homes és de l'11%, mentre que la de les dones és del 18%. Aquesta diferència s'està escurçant. Haviem tingut 11 i 13 punts de diferència, ara estem en 7 punts de diferència» (Rajo, Maravillas. "Les dones i la crisi econòmica". A: Diari Iniciativa i treball. Núm. 33, gener de 1993).

Comparant les xifres del Baix Llobregat, el quadre queda així:

ATUR REGISTRAT AL BAIX LLOBREGAT
1996

Dones	Homes	Total
15.945	15.891	31.836
50,02%	49,92%	

Per una part veiem que augmenten els índexs de població activa femenina, però també que la taxa d'atur és bastant superior a la masculina pel que fa a Barcelona. A la nostra comarca els nombres queden pràcticament equilibrats en un 50%. Seria interessant veure el perquè d'aquesta diferència entre Barcelona i el Baix Llobregat.

Quan parlem, però, de la concreció econòmica a la més estricta realitat (despeses familiars, menjar vestir, salut...), el problema recau directament sobre les dones, que amb la seva activitat diària són les que transformen, amb realitat de vida, les resolucions polítiques i econòmiques de les grans estructures neoliberals, posant en perill la supervivència de milions de persones.

Si tenim present que les dones som les que assumim aquesta part concretíssima de la llar, ens cal donar-hi resposta cada dia. Vegem com estem en aquest sentit a la nostra comarca:

FEINES DE LA LLAR AL BAIX LLOBREGAT

Dones 95.752 Homes 546 Total 96.298

Analtzar a partir de l'òptica femenina les organitzacions econòmiques fins a arribar a les implicacions que tenen en l'àmbit de la dona popular, ajuda a apropar-se a l'anàlisi de les estructures dels grups que aquestes dones creen, a donar resposta o a qüestionar les relacions econòmiques que oprimeixen la gent més pobla. El fet de l'organització per poder sobreviure la marginació econòmica més dura, ja ens dóna una pista de socialització i feminització, utilitzada per superar les dificultats d'unes estructures neoliberalers que van imposant-se arreu.

*** La política: assolint responsabilitats públiques de poder (feminització de la política).**

EVOLUCIÓ DE LA RESPONSABILITAT POLÍTICA DE LES DONES DEL 1986 AL 1997

Legislatura	1986-89	Legislatura 1993-97
Diputades	6,5%	15,7%
Senadores	5,6%	12,5%
Parlaments autonòmics	6,4%	14,4%
Organització Superior de l'Administració pública	8,1%	12,9%

ICD Estadístiques 1994

Si aquestes estadístiques les mirem al Baix Llobregat comparant les primeres legislatures democràtiques amb les últimes, podem veure aquesta evolució:

EVOLUCIÓ DE LA RESPONSABILITAT POLÍTICA DE LES DONES DEL BAIX LLOBREGAT

Ciutats	Legislatura de 1979	1993-1997
L'Hospitalet	4 dones	6 dones
El Prat	2 "	5 "
Molins	3 (una alcaldessa)	5 "
Cornellà	2 "	5 "
Sant Feliu	2 "	6 "
Esplugues	2 "	4 "

Dades del Consell Comarcal del Baix Llobregat

*** La societat: incidint en la cultura i transformant els costums (feminització de la societat).**

Des de la responsabilitat com a mestres en els primers nivells d'ensenyament fins a la superació en nombre d'alumnes femenins a les universitats. Aquesta inversió en l'alumnat universitari és significativa perquè aquests alumnes són els futurs responsables socials:

DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT GABINET TÈCNIC (Escoles privades curs 1992-93)

responsables d'aula

Nivells	dones	homes
Preescolar	99%	1%
EGB	74%	26%
BUP	55%	45%
FP	44%	56%

Treball inèdit: Matí de Pasqua
Col·lectiu de Dones a l'Església 1993

Dossier

EVOLUCIÓ DE L'ALUMNAT UNIVERSITARI EN NOMBRES ÍNDEX

Anys	1980-81	1981-82	1982-83	1983-84	1984-85
Dones	100	100'05	113'4	125'3	133'3
Homes	100	100'6	101'3	106'3	111'8

Augment femení 40%
Situació de la dona a Espanya
Institut de la Dona, Madrid 1986

EVOLUCIÓ DE L'ALUMNAT DE LES ESCOLES TÈCNIQUES SUPERIORS EN NOMBRES ÍNDEX

Anys	1980-81	1981-82	1982-83	1983-84	1984-85
Dones	100	114	118'6	134'9	153'5
Homes	100	98'1	97'4	101	104'1

Augment femení 1'7%
Situació de la dona a Espanya
Institut de la Dona, Madrid 1986

Aquest increment de la dona en dades generals de la situació a l'ensenyament a Catalunya i l'alumnat universitari a Espanya ens descobreixen aquest despertar femení al nostre país.

Si ens fixem en les dades del Baix Llobregat, queden equilibrades pel que fa a població escolar:

POBLACIÓ ESCOLAR I ESTUDIANT BAIX LLOBREGAT		
Dones	Homes	Total
74.153	74.790	148.943
Institut d'Estadística de Catalunya - AEC/97		

Dossier

Si fem un pas més i la nostra atenció va vers escoles d'adults, l'equilibri entre dones i homes ja és diferent:

ESCOLA D'ADULTS/TES CAN SERRA Segons l'horari		
Horari	Dones	Homes
De 8 a 9 de la tarda	100%	80%
De 3 a 5 de la tarda	20%	-
Trayner, M. Pau; pàg. 107		

És interessant també constatar que en un barri on el 98% és de parla castellana, entre les persones que durant els anys 1982-1989 van assistir a les classes de català per a persones adultes, les dones tenen molt més interès a fer aquesta promoció lingüística:

ALUMNES DE CATALÀ A CAN SERRA									
Anys	82	83	84	85	86	87	88	89	
Dones	63	45	57	90	97	74	40	34	
Homes	8	14	7	10	7	9	2	2	
% dones	88	76	89	90	93	92	95	94	
Trayner, M. Pau; pàg. 132									

Les dones hem trencat el silenci, i al mateix temps assolim la paraula. Ara ensenyem. Podem incidir més des de baix.

Un altre exemple indiscutible és l'esclat de literatura femenina que hi ha a tot arreu.

En les activitats solidàries el 70% som dones.⁴

En les organitzacions de promoció de cultura popular el 90% és femení.⁵

A l'Església el 80% de les activitats pastorals i catequístiques estan en mans de dones.

PERSONES VOLUNTÀRIES A L'ESGLÈSIA DE CATALUNYA		
Activitats	catequètiques i pastorals	
Dones	14.154	el 78%
Homes	4.127	el 22%
Activitats de voluntariat de marginació		
Dones	1.235	el 80%
Homes	315	el 20%
Treball inèdit: Matí de Pasqua Col·lectiu de Dones a l'Església, 1993; pàg. 40		

La llista i les estadístiques podrien allargar-se molt més, però com a mostra crec que és suficient i possibilita tenir una idea de la feminització de la societat en tots els àmbits més incidents vers un possible canvi social.

L'ESTRUCTURA DEL PATRIARCAT EN CRISI?

Han sorgit moltes veus per tot el món afirmant que l'estructura patriarcal està en crisi, però els exemples abans exposats ens situen en un nou paradigma per desentranyar les estructures muntades i construïdes en profit del món masculí.

En el patriarcat constatem una gran contradicció entre la teoria i la pràctica del seu discurs i la seva actuació. L'antropòloga Dolores Juliano ens ho diu molt bé:

El distanciament entre el discurs i la pràctica és un element integrant de tot sistema de dominació i es desenvolupa amb ell. Així, per exemple, l'acumulació de recursos econòmics i de poder polític en benefici de la burgesia, que va generar la revolució industrial, es va recolzar en el discurs igualitari de la Revolució Francesa, que complia, i compleix, la funció de fer més tolerant i disfressar la desigualtat econòmica i social.

En l'etapa anterior, en la societat estratificada per naixement, la diferència insalvable en nobles i camperols era salvada a nivell simbòlic pel discurs religiós de la igualtat entre tots com a fills de Déu... Això significa que sempre és possible qüestionar una societat desequilibrada contraposant i enfrontant la pràctica amb el seu discurs, cosa que han fet alguns crítics socials actuals.⁶

És, doncs, analitzant el lloc i el discurs femení, l'espai privat i les accions concretes de les dones, que podem qüestionar les estructures contradictòries actuals i veure com el patriarcat quasi sempre té una teorització que enganya, en el sentit que no es igual la teoria que la pràctica, per consolidar la seva hegemonia. Mirant les accions concretes de les dones podem descobrir on es troben les causes de la crisi actual generalitzada a tots nivells.

Descobrir la incidència de les dones en l'espai públic qüestiona aquesta estructura. Descobrir-hi els mecanismes d'opressió afebleix el poder actual que vol continuar consolidant-se parlant dels Drets Humans. Acceptar que tothom és igual davant la llei ha fet possible canviar-la per anar construint una legislació més paritària.

Art.7 dels Drets Humans. Tothom és igual davant la llei i té dret d'obtenir-se la mateixa protecció sense distincions. Tothom té dret a una mateixa protecció contra qualsevol discriminació que violi la present Declaració i contra tota provocació a una tal discriminació.

Acceptar que tota persona humana té dret al treball qüestiona les actuacions on la dona queda discriminada pel sou i per l'atur.

Art. 23 dels Drets Humans.

1. Tota persona, com a membre de la societat, té dret al treball, a la lliure elecció del seu treball i a la protecció contra l'atur forçós.
2. Tothom té dret, sense cap discriminació, a igual salari per igual treball.

Acceptar la igualtat d'oportunitats dóna espais de poder a les dones.

Art. 22 dels Drets Humans. Tota persona, com a membre de la societat, té dret a la seguretat social; té la facultat d'obtenir la satisfacció dels trets econòmics, socials i culturals indispensables a la seva dignitat i al lliure desenvolupament de la seva personalitat, per l'esforç nacional i la cooperació internacional, segons

l'organització i els recursos de cada país.

Avui, però, no podem caure en l'engany que amb les lleis arreglades ja s'han superat les desigualtats: no! Cal anar cridant des de l'àmbit femení per denunciar l'esquizofrènia entre una legislació més igualitària i la realitat social que encara resta anquilosada pel costum que té una part de la humanitat de determinats privilegis en l'actuació diària.

Arribar a una societat paritària no vol dir que les dones «arribem» als nivells assolits estructuralment pels homes, sinó crear uns espais horitzontals on es puguin compartir responsabilitats (poder de decisió) i activitats (treballs domèstics).

La crisi, doncs, ve donada des de la mateixa estructura patriarcal i les seves contradiccions internes.

Volem una societat paritària, però no volem que caigui majoritàriament sobre nosaltres tot el pes de la pobresa que va creant el neoliberalisme en mans del poder masculí. Democràcia i poder jerarquitzat no poden conviure alhora. És amb un esforç COMÚ I DE CONSENS per ambdues parts, com es pot donar solució a la crisi. No reactivant un patriarcat obsolet, sinó creant nous models de relació social.

PER QUÈ PODEM DIR "LA FEMINITZACIÓ DE LA POBRESA"?

Tots els analistes actuals reconeixen que la dona és la que queda més maltractada en moments de crisi econòmica. La pobresa pesa d'una manera molt concreta sobre d'ella per fets ben concrets:

- Ha de fer equilibris per alimentar, vestir i educar els seus fills i filles.
- Si falten diners per arribar a tot, ha de sortir a treballar assalariadament per sumar-ho al sou del seu company o marit.
- Si entra al món del treball rep menys sou pel mateix treball fet per un home.

El 26 de març d'aquest any, Fermí Bocos escrivia a l'Avui amb el títol «Pobres al Paradís» i deia:

Més del 60% dels necessitats són dones (11 milions: es diu aviat), i el 38 % menors d'edat. De manera que pot parlar-se sense exageració de primers i de tercers mons interiors en el si de cada un dels països hiperdesenvolupats, com en el cas dels EUA i els de la mateixa Unió Europea a la qual pertanyem.

I per acabar-ho d'arrodonir, quasi al final del tema escriu:

Des del meu punt de vista, no és a través de la caritat com ha d'encarrillar-se el problema i les conseqüències immediates de la pobresa -només als EUA hi ha més de 28.000 menjadors per a menjapans en els quals ofereixen menjar gratuïtament-; la solució, crec, hauria de venir de part de la justícia i la igualtat a l'hora de la formació cultural i les oportunitats laborals.

Té raó, oi?

Per continuar amb premsa: El 22 d'octubre de 1994, Vivianne Schützer de Viena ens feia arribar la notícia de la reunió preparatòria de la IV Conferència de Pequín. Hi participaren 1.500 delegats (i delegades), de 54 països membres de la Comissió Econòmica per Europa (ECE) de les Nacions Unides (Europa, Israel i EUA):

Dossier

La feminització de la pobresa a Europa i els durs efectes de les reformes econòmiques que pateixen les dones en els països excomunistes, s'han convertit en els temes prioritaris de la reunió regional de Viena.

En els països industrialitzats, les dones han arribat a assolir el 41% de participació en el mercat laboral. Però encara no tenen una representació política proporcional. En el gabinet suec, per exemple, la meitat dels ministres són dones, però a Croàcia són només el 4'8% de tots els parlamentaris.

Al Baix Llobregat les xifres són:

PARTICIPACIÓ AL MERCAT LABORAL PER SEXES BAIX LLOBREGAT			
Dones	31%	Homes	69%
Institut d'Estadística de Catalunya - AEC /97			

Mentre el sistema econòmic sigui orientat per l'FMI i el BM les víctimes arreu del món continuaran sent les dones i els infants. La pobresa s'anirà feminitzant i la contradicció mundial serà més tensa, fins que no siguem capaços/ces de canviar el «xip»:

És mentida que un món jerarquitzat i desigual sigui l'únic possible.

Les xifres femenines poden fer reflexionar els governs. En les seves prioritats d'actuació política no han estat capaços de fer que el benestar fos patrimoni de totes les persones, siguin del sexe que siguin.

Els homes, fins avui, no ho han sabut fer i potser no ho volen fer d'una altra manera, perquè els caldria rebaixar plantejaments del seu 'status quo' en situacions de poder i benestar; per això som les dones les que podem dibuixar les possibilitats de canvi i anar fent petits assajos que donen suport a les nostres estratègies, perquè el benestar sigui per a tots i totes. No volem «girar la truita», quedaria tot igualment injust, encara que en mans femenines. Volem una altra cosa on puguem fruit, tant dones com homes, de la grandesa de la vida, la natura, la cultura, la pau i la festa.

Hi ha alternatives femenines per poder crear un «NOU CONTRACTE SOCIAL»

La veritat és que l'expressió nou contracte social no l'havia llegit mai, fins que Soledad López Campo la fa sortir en el seu escrit d'opinió sobre la Conferència de Pequín.⁷

“Un nou contracte social” qüestiona l'antic, i vol corregir aquelles tendències que l'han fet caduc i desfasat en la història que li toca viure. Potser caldria dir que “l'antic contracte social” va servir per orientar la crisi europea del segle XVIII.

El «nou contracte social», concepte sorgit d'una concepció femenina del món, pot anar obrint camins ben concrets per fer una realitat transformadora en el món del segle XXI.

Una altre dona, Gro Harlem Brundtland, que des del passat mes de gener és la primera dona que té el càrrec de directora general de l'Organització Mundial de la Salut (OMS), llicenciada en medicina per la universitat de Harvard, ha estat la primera ministra de Noruega en tres ocasions fins que va abandonar el càrrec voluntàriament l'any 1996. Militant infatigable pels drets de les dones, el desarmament i la defensa del medi ambient, GRO, com la coneixen popularment en el seu país, ha estat una de les inspiradores del concepte de desenvolupament sostingut, afirmant que tots els governs haurien de donar el 20% del pressupost al sector social. Les dones donem solucions.⁸

Unes dones italianes ens deien en el document *El temps és riquesa i no tan sols diners*:

La proposta de llei d'iniciativa popular sobre els canvis dels temps ens els horaris de les ciutats, és un nou pacte entre les dones, els homes i l'Estat.

Partint d'elles mateixes, de l'experiència pròpia, les dones són avui el subjecte polític amb més autoritat i amb més capacitat per encapçalar unes propostes de vida vàlides per a tothom.⁹

Les propostes per arribar a plantejar un «nou contracte social» no són una improvisació, sinó el resultat d'un procés.

Després de les polèmiques i debats de Pequín, es pot seguir aquest progrés femení, i a la llum d'un repàs històric, encara que breu, hi descobrim la base de les alternatives possibles que es poden plantejar per arribar a descobrir els nous valors emergents amb contingut igualitari que dinamitzen la societat vers un món més just.

En relació amb dona / desenvolupament, els raonaments han evolucionat així:

a) Entorn de la dècada dels seixanta.

Les dones són presentades en el paper de mares, esposes, receptores passives dels programes d'assistència.

b) Després del maig del 68.

El moviment feminista resorgeix i es plantegen situacions noves com a dones. La llibertat, l'autovaloració, la confiança en elles mateixes, posem en marxa una accelerada revolució.

c) Gràcies a l'impuls del Decenni de la Dona promogut per les Nacions Unides (1976-1985) es fan visibles moltes realitats femenines tant al primer món com als països en vies de desenvolupament.

En aquests anys es descobreix on resideix el problema bàsic del qual vol sortir la dona: la voluntat política hegemònica vol vincular la seva funció econòmica amb el fet social. Són anys d'enfocament economicista i el 1984 es presenta el primer estudi mundial sobre el paper de la dona en el desenvolupament.

d) Al llarg de la dècada dels vuitanta.

Són anys d'experiències organitzatives i neixen els moviments socials amb gran força a tot arreu. Un exemple:

CURSETS QUE ES DEMANEN A L'INEM 198	
Grup de Dones de Can Serra de l'Hospitalet de Llobregat	
Peticions de cursets	Dones apuntades
A. Cooperativa de cangurs	40
B. Disseny i moda	30
C. Fem i venem brodats	13
D. Bugaderia	4
E. Composició de testos	6
F. Bricolatge	5
G. Cuina i menjadors populars	15

Trayner, M. Pau; pàg. 138

De la lluita d'aquestes dones al barri sorgeixen:

REIVINDICACIONS I ASSOLIMENTS DE:

Guarderies
Jardins d'infants
Escoles
Ambulatoris
Centres de cultura

Trayner, M. Pau; pàg. 318

e) Al final de segle, dècada dels noranta.

Han estat rics en creació de corrents d'opinió. En contra de tot el sistema econòmic imperant que no concedeix cap valor a les activitats reproductives, mentre que aquestes són les que oprimeixen més les dones que cuiden de la subsistència familiar, els poders hegemònics han hagut de parlar de la importància de la demografia (reproducció) a les conferències internacionals del Caire i de Pequín, i de la pobresa a Copenhaguen.

A totes les cimeres el problema femení ha sigut el tema «estrella».¹⁰

Hem d'admetre, però, que de moment no podem parlar de grans èxits de part dels estats que han firmat els documents sorgits en aquests treballs de les Nacions Unides. En canvi sí que podem celebrar els corrents transformadors que han sorgit d'aquestes activitats polítiques.

Les dones s'han sensibilitzat en la necessitat de participar més activament en el canvi social. La trilogia sorgida de la IV Conferència General de Pequín: **IGUALTAT, DESENVOLUPAMENT I PAU**, ha posat les bases a la nostra actuació per sortir de la crisi generalitzada que vivim.

Sorgeixen nous valors en la societat i es construeixen camins per eradicar TOTA pobresa.

La feminització de la societat no és la causa de la feminització de la pobresa, sinó al revés. La feminització de la pobresa ha fet sentir el crit d'opressió que pateix la dona, i aquest crit ha imposat noves formes de societat, assolint com a tal moltes de les coses que la dona feia a la llar com a responsabilitat de tota la societat. És aquest 70% de les persones més pobres que són dones que ha donat força per denunciar i actuar contra aquesta pobresa, i contra una societat que només té present el poder masculí.

L'estadística que hi ha a continuació fa suggerir moltes preguntes. Fixeu-vos en les edats, el temps de reproducció, l'atur, quan ens anem fent grans...

TAXA D'ATUR ESTIMAT 1992-1996
(Relació entre el nombre de desocupats
i la població activa)
PER SEXES I GRUPS D'EDAT

Anys	Dones	Homes	Catalunya
De 16 a 19 anys			
1992	43,7	24,6	29,2
1993	49,7	48,	48,9
1994	58,4	47,3	52,3
1995	57,3	44,7	50,5
1996	58,7	44,9	51,0
De 20 a 24 anys			
1992	25,6	17,6	21,4
1993	36,6	31,5	33,9
1994	37,9	35,2	36,5
1995	38,1	28,5	33,1
1996	35,6	30,0	32,8

Institut d'Estadística de Catalunya - AEC/97

La societat masculina ens ha demostrat que no li interessa posar remei a aquest esquema social; al contrari, amb les estructures neoliberals va creant noves formes de pobresa i nous espais d'exclusió social femenina.

Caldria reflexionar molt sobre l'últim bloc de l'estadística anterior i la seva evolució. Deixo plantejades unes preguntes:

- És que les dones d'aquesta edat no estan apuntades a les oficines de l'INEM? És que no es consideren aturades?
- El treball domèstic i la cura dels familiars fan que no hi hagi tantes dones en atur? És natural que ho facin sempre elles?
- Toca cuidar els néts i nètes perquè els fills i filles puguin accedir al treball remunerat?
- Hi ha encara una certa resistència femenina a portar els infants a les guarderies? N'hi ha de suficients per als primers anys o és que l'economia no ho permet?

Hi ha persones que, enmig d'aquesta situació, fan declaracions interessants; per exemple, Richard Jolly ens diu:

[...] posar fi a la pobresa extrema costaria molt menys del que ens pensem. N'hi hauria prou amb l'1% de l'ingrés mundial més el 2 o 3 % dels ingressos nacionals.

Amb 80.000 milers de dòlars anuals durant una època es pot afrontar amb èxit la lluita contra aquesta pobresa, i se sap que aquesta quantitat és encara menys que la de la riquesa total dels set «homes» més rics del món.

Uns quants exemples ens poden demostrar que aquesta realitat positiva de feminització social ja ha començat a ser i ens cal descobrir-la per animar-nos a continuar en la mateixa direcció.

La ministra d'Afers Socials de Finlàndia, país amb el percentatge d'atur més alt d'Europa, busca posar-hi remei:

Als municipis finlandesos treballen unes 400.000 persones, o sigui al voltant de la cinquena part de la població activa. La major part treballa en serveis socials i sanitaris i en l'educació. La majoria del personal al servei dels municipis és femení. A les activitats socials i sanitàries la relació femenina és la més gran, el 90% del personal; com també és majoria en l'educació. D'aquesta forma, en parlar d'ocupació en el sector municipal, estem parlant gairebé exclusivament d'ocupació femenina.

Amb la distribució del treball es persegueix una reducció de l'horari laboral i de la desocupació, amb la integració al mercat de treball de professionals a l'atur.

El model 6+6 s'aplica sobretot en els serveis de benestar social, on cal una abundant «mà d'obra» per atendre les persones grans i tenir cura dels nens i nenes petits. L'objectiu és que al mateix temps que es redueix la jornada de treball s'allargui l'horari de serveis i aquest sigui més flexible i adaptable a les necessitats de les ciutats i les persones.¹¹

Per acabar vull tornar a incidir sobre els exemples que ens fan veure la feminització de la societat:

El reconeixement del treball fins avui dit privat, que estava destinat a les dones dintre l'espai privat: cuidar els infants fins al temps d'escolarització.

Avui les guarderies fan aquesta feina i fins i tot calen les titulacions pertinents per poder-hi treballar. Una doble valoració: l'econòmica, és una font de treball remunerat, i una valoració cultural especialitzada, que posa les bases del tracte social i el respecte dels altres, així com la iniciació en el saber compartir i comunicar-se.

En aquest mateix sentit, la creació de residències geriàtriques i residències obertes de dia per a la gent gran entra també en el reconeixement econòmic d'un treball fins ara reservat exclusivament a les dones, i una tecnificació en qüestió psicològica i de salut, així com a crear espais de lleure i festa. Les titulacions acadèmiques exigides per dirigir aquestes residències en són un valor afegit.

Els nous treballs d'assistents socials i treballadores familiars que en un 90 % estan en mans de dones, han obert també espais de feminització de la societat.

Tenir cura dels infants i els grans ha entrat a formar part d'una nova consciència social. Avui aquesta realitat està assumida i organitzada fins i tot per les administracions públiques.

La feminització de la pobresa la descobrim en la resposta que les dones donem en els espais d'exclusió social.

Si ens traslladem a països empobrits, els treballs de les «olles comunes» ajunten grups de dones que fan menjar per a les famílies dels grups menys afavorits i que tenen dificultats per cobrir la manutenció, dels que es queden a casa, això els surt més rendible i el menjar pot tenir uns productes més nutritius.

Olles comunes de Nicaragua

Molts ambulatoris de medicina alternativa estan portats per dones capacitades que fan que la salut pugui cuidar-se, encara que sigui dins uns mínims.

El gran esclat d'ONG solidàries, amb un 70 % femení, va creant una cultura sensibilitzadora d'un desequilibri organitzat per al profit d'uns pocs.

Els moviments socials organitzats horitzontalment ens demostren la possibilitat d'una participació en les

decisions d'aquests grups que sorgeixen per resoldre problemes concrets o sensibilitzen sobre institucions opressores que no respecten els Drets Humans.

Hi ha com un esclat femení i ho veiem amb la valoració de la comunicació entre les persones, la capacitat de relació entre la gent, el coneixement i l'experiència de tenir cura dels i de les altres.

No es pretén rehabilitar la feminitat tradicional, sinó fer que les relacions socials i de sexe siguin d'una manera que les experiències, el pensament, el llenguatge i la personalitat de les dones tinguin pes i valor en tot l'embolic simbòlic social i estructural que això comporta.

I tot això ho seguirem reivindicant a partir de:

- * l'ordenació del temps que estructura la nostra vida.
- * l'ordenació d'unes ciutats més humanes facilitadores de comunicació i no d'aïllament.
- * treballs valorats per si mateixos o pel diner que poden aportar-nos.
- * l'organització de festes menys «enllaunades» i més participatives.
- * crear relacions de poder compartit, que tinguin presents les necessitats profundes dels homes i de les dones del nostre temps.
- * sensibilitzar vers un respecte a la naturalesa que és mestra de saviesa en els processos de creació i equilibri.

Cal donar resposta a les necessitats concretes. Només així es pot anar eradicant tota classe de pobresa.

La humanitat es comença a preocupar per l'agressivitat creixent en tots els àmbits, i crida amb dolors de part perquè sorgeixi un món on la pau sigui un bé comú (avui hi ha molts grups de joves antimilitaristes que donen un nou sentit a les seves vides que no volen ser manipulades per la força opressora de les armes).

Es vol que les persones es tractin amb paritat fent un món més igualitari. No s'ha de passar del patriarcat al matriarcat, sinó fer unes estructures on el valor principal sigui el del respecte a la persona com a tal, una humanitat globalitzadora de la diversitat com un dels valors fonamentals.

Per això cal crear espais que no han existit encara, que siguin l'expressió de valors mal dits femenins, i que **hem d'anar anomenant valors personalitzants**, que ens impulsin vers un món que volem anomenar just, tant per als homes com per a les dones.

UNA GLOBALITZACIÓ QUE NO ES DESENTÉN DELS PROBLEMES CONCRETES DE LES PERSONES I ELS POBLES

Les últimes paraules voldria que fossin un crit d'atenció sobre el parany de la globalització, pensament únic, economia centralitzada de «tall neoliberal», l'única possible (?), modes úniques, llenguatges unificats, etc.

Aquestes organitzacions van de dalt a baix i arriben fins a casa, i ens marginen, ens ignoren, passen de nosaltres.

Les estructures que nosaltres creem i en les quals ens movem, **tant a casa com en les que tenim possibilitats de decisió**, són al revés, van del concret fins a impregnar la totalitat. Per això:

- * Alliberen: tenen present les necessitats dels qui són mes febles.
- * Fomenten la comunicació: no resolen per majoria, sinó per consens; amb el diàleg arribem a la solució dels problemes.
- * Estan atentes al seu entorn: podem donar resposta a les mancances socials.
- * Intueixen situacions tenses: podem avançar-nos perquè no arribi a donar-se el problema.
- * Hem engendrat i parit totes les persones que formen el món: sempre anem contra la guerra i contra qualsevol violència. Si aquesta violència és econòmica, lluitarem contra tota pobresa a partir de la seva feminització.

Les actuacions feministes tornen «dèbils» les veritats «fortes» que parteixen de fonaments discriminadors. Les dualitats que dominen la nostra cultura són revisades sota l'èstigma d'una grotesca omissió, la femenina.

L'ordre masclista busca nous arguments, però com ja s'ha escrit, la societat s'està tornant femenina, el món tria ser femení. (Paniker, Verdú, El País 1992)

Les reivindicacions concretes esdevenen el catalitzador d'una nova consciència de classe i de gènere i modifiquen les estructures socials amb la participació femenina.

Les organitzacions per resoldre les mancances que les dones volen superar, tenen matisos diferents en els diferents països i cultures; tot i això aquests grups resolen els problemes i les seves formes de trobar-se i de lluitar tenen estructures semblants que fan possible la comparació de les activitats femenines d'arreu, si no en el contingut concret, sí en l'objectiu final de fer una societat més justa i igualitària; d'aquí l'afirmació que «LA SOCIETAT ES FEMINITZA».¹²

Podem parlar, doncs, d'una globalització, en quant que actuem d'una manera semblant en la resolució dels problemes que oprimeixen la societat, però a la vegada és amb les resolucions dels problemes concrets que s'esdevé la nostra real actuació.

Cal, però, tenir present la realitat, encara que sigui dura.

Escola d'adultes "Can Serra" 1998

La professora Dolores Juliano, en el seu article inèdit «Mujer y economía», diu així:

Les dones aconsegueixen la igualtat davant la llei. Però això és un miratge en un món cada vegada més desigualitari. Mentre hi hagi explotació hi haurà discriminació. Aquestes dues coses no són variables independents». (pág. 3 i 4)

Per això la importància d'assolir llocs de poder i amb aquesta visió global, podran donar solucions als problemes de les vides concretes de les persones .

Seria interessant que no trobéssim tants obstacles per fer-ho en un patriarcat decadent, i entre tots i totes caldria accelerar un assaig d'igualtat, solidaritat i pau.

Dossier

NOTES

- 1 TRAYNER I VILANOVA, M. Pau. *Les dones com agents de canvi social*. Barcelona: Ed. UBC, 1993, pág. 35.
- 2 ARANA, M. José. *Rescatar la feminitat per reanimar la terra*. Barcelona: Ed. C i J, núm. 78, 1997.
- 3 DURAN, M. Ángeles. *Puertas adentro*. Madrid: Ed. Ministerio de Cultura. Serie Estudios, núm. 12, 1987.
- 4 SETEM. Dades de l'arxiu general de la Associació. (c/ St. Antoni Abat, núm. 49). Barcelona, 1997.
- 5 TRAYNER I VILANOVA, M. Pau. *Les dones com agents de canvi social*. Barcelona: Ed. UBC, 1993, pág. 133.
- 6 JULIANO, Dolores. *Mujer y poder*. Treball inèdit. 1996, pág. 6.
- 7 LÓPEZ CAMPO, Soledad. «Un nuevo contrato social? Conferencia mundial sobre la mujer», septiembre de 1995. Revista *Acontecimiento*, núm. 37, any XI. Madrid: Institut E. Mounier, 1995, pág. 51.
- 8 HARLEM BRUNDTLAND, Gro. «Quién es quién». Barcelona: Ed. *La Red (revista de la Red Europea de Periodistas Españolas)*, núm. 11, gener-març 1998.
- 9 TURCO, Livia. *El temps és riquesa i no tan sols diner*. Barcelona: Ed. IC, 1995, pág. 6.
- 10 LÓPEZ CAMPO, Soledad. «Un nuevo contrato social? Conferencia mundial sobre la mujer», septiembre de 1995. Revista *Acontecimiento*, núm. 37, any XI. Madrid: Institut E. Mounier, 1995, pág. 55.
- 11 HUTTU-JUNTUNEN, Terttu. «El model 6+6». Rev. *Iniciativa i Treball*, núm. 87, Barcelona, 1998, pág. 10.
- 12 TRAYNER VILANOVA, M. Pau. *Les dones com agents de canvi social*. Barcelona: Ed. UBC, 1993, pág. 393.

ARTICLES

Núm. 4
1998

Lluís Monjas Manso · Anna Argilés Palomo
· Josep Campmany i Guillot · Josep Capsir
· Maíz · F. Xabier Gual i Remírez i Carles
· Millàs i Castellví · Clara Llorens Serrano i
· Enrico Mora Malo · Inés Dal Maschio Eisele
· i Josep Padró i Margó · Alfred Mauri,
· Montserrat Farreny i Rosario Navarro
· Centre d'Ecologia i Projecte Alternatiu

